

sen i Lister og Mandal skriver at det var i 1848 at utvandringa begynte fra dette amtet. Dette stemmer ikke helt. Allerede i 1844 hadde ekteparet fra Kvås emigrert.

Amtmann Falsen skrev i si beretning for 1846-1850: *“At den i de senere Aar foregaaende Udvandring til Nordamerika for dette Amtsdistricts Vedkommende har sin Grund i en Forværrelse af Almuens pecuniære Tilstand, der skulde bringe den til at foretrække Opholdet i et fremmed Land for den Existence, som Hjemlandet kan byde, kan Amtet, efter alt hvad det i denne Henseende har erfaret, ingenlunde antage, hvorimod det hellere vil tilskrive den overdrevent gunstige Beretninger om Tilstanden i Amerika, som tidligere Udvandrere, uvist af hvilke Bevæggrunde, sende hertil Landet, og som lokke de mindre Betænksomme til ligeledes at forsøge deres Lykke. Antallet af de herfra Amtet Udvandrede, har, efter de indhentede Oplysninger, været: i Aaret 1848, da Udvandringen begyndte, 163, i 1849, 212 og i 1850 22.”*

Amtmann Bille Kjørboe skrev i si beretning for åra 1851-1855 at den årlige lønn for den siste del av tidsrommet, kan settes til fra 15 til 50 speciedaler for en tjenestekarl og 8 til 16 speciedaler for en pike. Daglønnen for vanlige arbeidere er fra 40 til 72 skilling for menn, og 20 til 28 skilling for piker. Han skriver så litt om utvandringa, men avslutter med at *“Lysten til Udvandring formenes at være i Aftagende”*.

Amtmannen skrev i *“Beretning om Norges oeconomiske Tilstand”* at det totalt utvandret 361 fra Lister og Mandal amt i tida 1851-1855. I 1851 utvandret 28, 6 i 1852, 19 i 1853, 46 i 1854 og 16 i 1855. 246 utvandret i perioden uten at man sikkert vet hvilket årstall det var. Utvandringa var noe lavere i neste 5-årsperiode skriver amtmannen; 50 i 1856, 17 i 1857, 10 i 1858, 11 i 1859 og 3 i 1860 samt 60 i samme tidsrom uten sikker angivelse av hvilket årstall. Totalt 151 personer utvandret fra amtet i perioden 1856-1860.

Flere fra Agder utvandret ganske tidlig. I et Amerika-brev datert 25. august 1855 får Ole Gundersen Vrålstad i Konsmo brev fra sønnen der han hilser fra ikke mindre enn 14 sambygdinger - to av disse hilser på vegne av kone og barn. Men det er også triste nyheter i brevet, tre personer døde på turen over. Ellers står det at brevskriveren er godt fornøyd med de økonomiske forhold i det nye landet. Han tjener 26 dollar om måneden og 5 av disse går til kost og losji. Men, skriver han, om noen år vil jeg hjem igjen.

En har kanskje trodd at de som utvandret i denne tidlige perioden reiste for godt og ikke kom heim igjen. Men flere kom heim, noe som også førnevnte brevskriver ønsket. Likevel ble nok de aller fleste der borte for godt.

EMIGRANTSKUTENE

“Skipper og øvrige mannskap på de første emigrantskutene må ha vært utstyrt med gode nerver”, skrev Sigurd Eikeland i Lyngdal fra istid til nåtid - *“Hele lasterommet var innredet til mennesker i alle aldre, helt fra spedbarn til besteforeldre, en stor prosent av dem landkrabber som kanskje ikke hadde sett sjøen før”*.

Emigrantene måtte selv holde sengeklær og mat. Sigbjørn Gundersen som reiste fra Birkeland i Kvås i 1881, fortalte at han blant annet hadde med en hel del flatbrød og sur melk. På dekk var det komfyrer som en kunne koke på, men i styt

vær kan en jo tenke seg hvilken fornøyelse det kunne være. Ellers måtte det nok være bra å få en tur på dekket. Rommet med køyene, der opp til 4 kunne sove i samme køye, hadde nok ikke den beste luften.

Mikal Madsen førte skipet Hercules i 1848 i emigrantfart; direkte fra Farsund. Kontrakten mellom kapteinen og passasjerene lød slik:

1. Jeg undertegnede Skibs Capt. Michael Madsen bortfragter herved Briggen “Hercules” af Farsund til nedestaaende Passagerer som have tegnet sig at afgaa med Skibet til New York i Nordamerika.

2. Passagerene, hvoraf 5 Spcd. betales i Haandpenge, erlægges ved denne Contracts Underskrift, bliver for hver voksen Passager 25 Spd. - og for Børn under 12 Aar 15 Spd. - samt Smaabørn under 1 Aar frit.

3. De saakaldte Landgangspenge - 1 Dollar og 84 Ct. - pro Persona erlægges forud forinden afreisen.

4. Proviant holder Passagererne sig selv paa Reisen og bliver samme at efterse før Afreisen, om den er tilstrækkelig for 12 Uger.

5. Skibet derimod holder Passagererne med Brænde og Vand, og om Ranson paa Vand bliver fornøden, da bestemmes samme til 2 Potter daglig pro Persona. Fremdeles holder Skibet Medicin.

6. Skibet skal i enhver Henseende saavidt mulig være bekvemt indrettet til Overbringelse af Passagererne.

7. Skibsføreren saavel som Mandskabet forpligter sig til at behandle Passagererne pent og venlig.

8. Passagererne derimod forbinder sig til at iagttage Orden og Renlighed, i hvilken Henseende de ogsaa forbinde sig til Lydighed imod Skibets Officerer.

9. Dersom nogen av Passagererne efter at have erlagt de fastsatte Haandpenge eller fast bestemt sig til Reisen ved at undertegne denne Contract skulde forandre sin bestemmelse, forpligter han sig til at skaffe Andre i sin Plads eller og ligefuldt at udbetale den fulde Fragt. Herfra undtages dog Dødsfald eller Sygdoms Tilfælde.

10. Skibets Afreise bestemmes til 1ste Mai, inden hvilken Tid alle Passagererne maa være ferdige.

11. Enhver Passager maa være forsynt med Pass eller hvad Loven paabyder for at forlade Landet.

12. Saavidt mulig vil Captainen være Passagererne behjælpelig med Raad og Daad og deres Landing i New York og deres videre afreise derfra.

13. Dersom nogen af Passagererne ønsker at have Brændevin ombord, da er de pligtige til at aflevere samme til Captainen, som har Ret til at paase sammes ordentlige Brug og Anvendelse.

14. I tilfælde af, at Skibet paa Reisen kommer til Skade, saa at det maa indløbe for Havari, forpligter Skibsføreren sig, om Skibet ikke kan fuldføre Reisen, at besørge Passagererne ved anden Skibsleilighed til New York.

15. Den fulde Fragt maa være afgjort eller erlagt, forinden Skibet forlader Havnen.

Som Passagerer underkaste vi underskrevne os denne Contracts Indhold - og saaledes undertegne samme.

Billettprisen omkring 1850 var altså 25 speciedaler for en voksen person fra Farsund til New York, halv pris for barn under 12 år. Barn under året reiste gratis, ifølge fogden. I